

Järnålderslämningar i Marstrand

Arkeologisk förundersökning
Marstrand 112 & 113, Marstrand 6:7
Marstrands socken, Kungälv's kommun
Johan Peterson och Delia Ní Chíobháin Enqvist
Bohusläns museum
Rapport 2014: 6

Järnålderslämningar i Marstrand

Arkeologisk förundersökning

Marstrand 112 & 113, Marstrand 6:7

Marstrands socken, Kungälv kommun

Bohusläns museum Rapport 2014:6

ISSN 1650-3368

Författare Johan Peterson och Delia Ní Chíobháin Enqvist

Grafisk form Gabriella Kalmar

Layout och teknisk redigering Lisa K Larsson

Omslagsbild Foto taget av Delia Ní Chíobháin. Fotot visar Marstrand 112 mot NÖ

Tryck Bording AB, Borås 2014

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket medgivande 90.8012

Bohusläns museum

Museigatan 1

Box 403

451 19 Uddevalla

tel 0522-6565 00, fax 0522-126 73

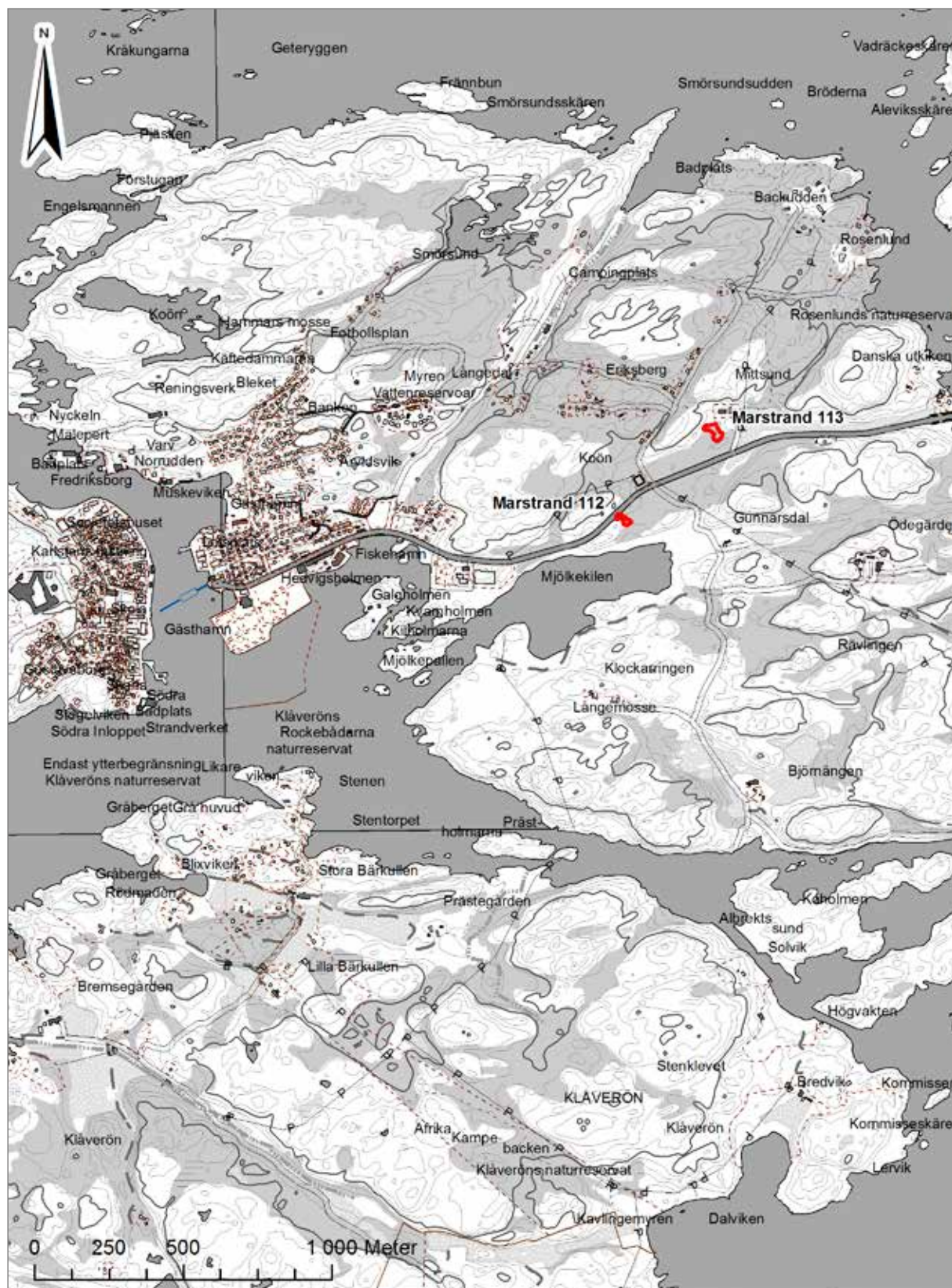
www.vastarvet.se, www.bohuslansmuseum.se

Innehåll

Sammanfattning.....	6
Bakgrund.....	6
Landskaps- och fornlämningsbild.....	6
Syfte och frågeställningar.....	8
Syfte.....	8
Metod.....	8
Genomförande.....	8
Resultat.....	8
Marstrand 113.....	8
<i>Schakt, anläggningar och fynd</i>	9
Marstrand 112.....	10
<i>Schakt, anläggningar och fynd</i>	10
Analys.....	12
Resultat gentemot undersökningsplanen.....	13
Materialets potential.....	13
Slutsatser samt åtgärdsförslag.....	17
Referenser.....	18
Litteratur.....	18
Otryckta källor.....	18
Tekniska och administrativa uppgifter.....	19
Bilagor.....	20

Figur 1. Utsnitt ur Sverigekartan med platsen för undersökningen markerad.

Figur 2. Utsnitt ur GSD-Fastighetskartan med platsen för undersökningen markerad. Skala 1:20 000.

Sammanfattning

I samband med exploatering inom Marstrand 6:7 förundersöktes två fornlämningar, Marstrand 112 och 113. Undersökningen av Marstrand 112 genomfördes som led i borttagande med hög ambitionsnivå. Syftet med undersökningen av Marstrand 113 var främst att avgränsa fornlämningen gentemot exploateringsområdet.

Marstrand 113 undersöktes genom sökschaktsgrävning i området mellan fornlämningens sydöstra gräns och den av arbetsföretaget upplagda vallen av dumpmassor. Inga anläggningar eller fynd påträffades. Fornlämningen är avgränsad mot arbetsföretaget och kvarliggare med ursprunglig utbredning.

Marstrand 112 undersöktes liksom 113 genom sökschaktsgrävning men kompletterades med provgrop och kvartsmeterrutor. Förundersökningsområdet bestod av två naturligt bildade platåer i landskapet. Den övre platån uppvisade fynd i form av flinta, spritt i schakten men också i koncentrationer. Fynden från den nedre platån bestod likaså av flinta, om än i mindre omfattning, men också utav keramik som preliminärt daterats till 1000-tal och 1100-tal. De flesta anläggningar påträffades också på denna nedre platå och i dessa togs prover för ¹⁴C-analys. Dessa analyser pekade på datering från övergången mellan yngre bronsålder och förromersk järnålder samt äldre romersk järnålder. Fyndmaterialet uppvisar därmed en kontinuitet genom hela järnåldern. Platsen är belägen 8–12 meter över havet, vilket gör den relativt strandnära. Fornlämningens utbredning har reviderats och lokalen bedöms ha hög vetenskaplig potential. Länsstyrelsen är beslutande i frågor om den antikvariska hanteringen av fornlämningen.

Bakgrund

Bohusläns museum/Västarvet har på uppdrag av Länsstyrelsen utfört en arkeologisk förundersökning av Marstrand 112 (förundersökning som led i borttagande) och 113 (förundersökning i avgränsande syfte) inom fastighet Marstrand 6:7. Förundersökningen föranleddes av att Kungälv kommun avser att detaljplanlägga aktuellt område för verksamheter. De aktuella lämningarna påträffades av Bohusläns museum vid en tidigare arkeologisk utredning 2012 (Åberg 2012). Det aktuella arbetsföretaget kom att beröra två av de lämningar som hittades då, boplatserna Marstrand 113 (i utredningen benämnd NY1) och 112 (NY3). Förundersökningen genomfördes i oktober 2013.

Landskaps- och fornlämningsbild

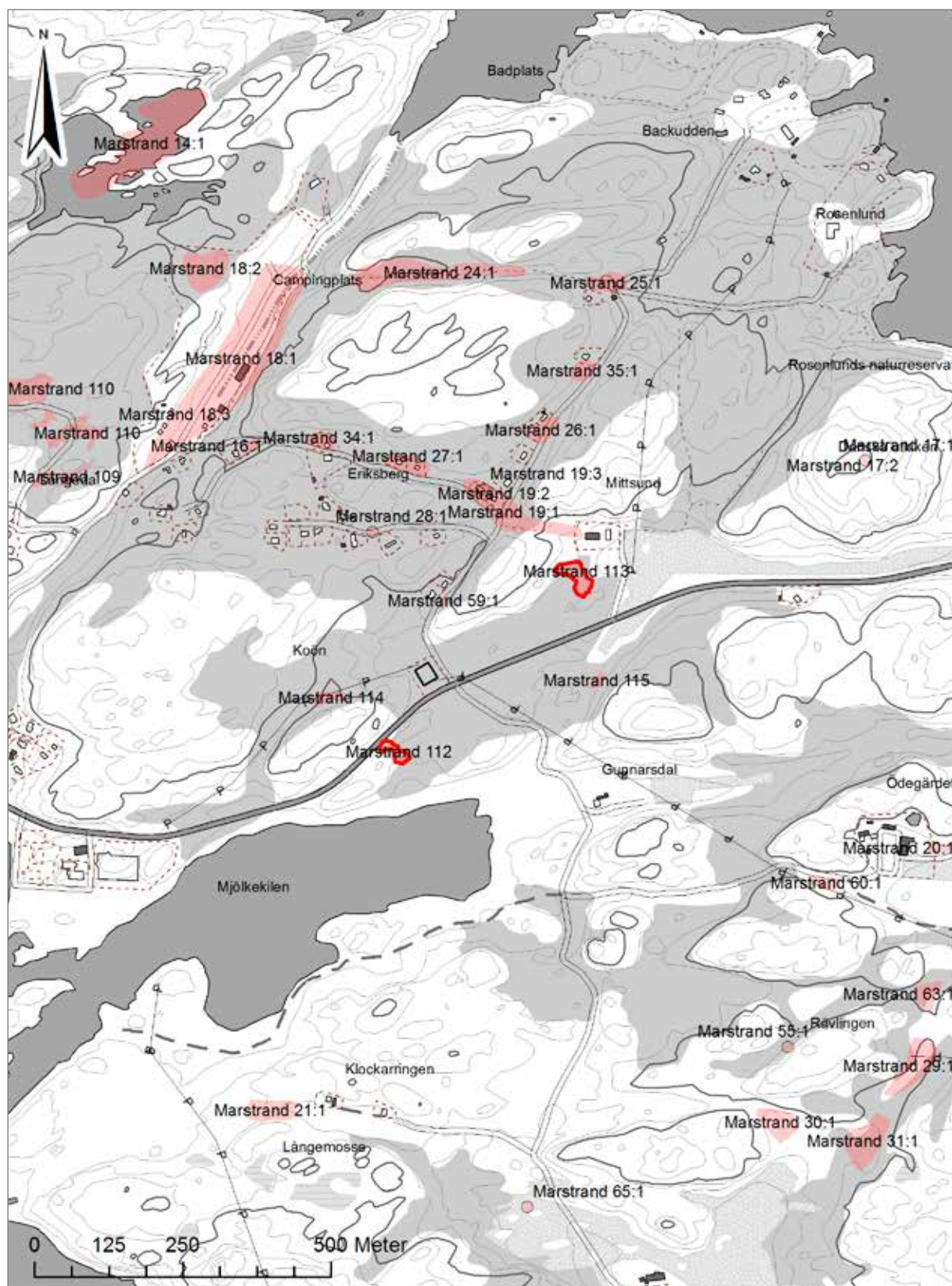
Utredningsområdet är beläget på Koön i anslutning till länsväg 168, direkt norr om Mjölkekilens inre och öster om Marstrand. Området kännetecknas av bergsmark med mindre klåvor eller sprickzoner. Koön, där länsväg 168 löper genom trånga uppodlade lerdalgångar och över flackare strandängar, är generellt sett relativt kuperad och präglas av ett småskaligt kustjordbruk. Hela ön är bedömd som av riksintresse för naturmiljö och friluftsliv. Strax öster om det här berörda området finns Rosenlunds naturreservat och lövskogsområden (nr 95–97). En naturvärdesinventering utförd under 2009 påvisade skyddsvärda biotoper och miljöer med både höga och unika naturvärden (Miljökonsekvensbeskrivning Trafikverket 2011, s. 14–15).

Koön är förhållandevis rik på fornlämningar, med förhistoriska boplatser som, liksom den äldre historiska bebyggelsen, är belägna i öns dalgångar och klåvor. Förutom boplatser finns även rösen, stensättningar och trankokerilämningar representerade i fornlämningsmiljön. I närområdet till det här berörda utredningsområdet finns rikligt med boplatser (till exempel Marstrand 19:1, 27:1, 34:1, 59:1 m. fl.) och fyndplatser (till exempel Marstrand 18:2, 26:1). Åt nordost finns även gravar i form av rösen (Marstrand 17:1–2).

Ett flertal undersökningar har genomförts genom åren. 1992 undersökte Riksantikvarieämbetet UV Väst den senmesolitiska boplatserna Marstrand 13, belägen cirka åttahundra meter väst-nordväst om utredningsområdet (Hernek 1994). Ett antal fornlämningar i närområdet, däribland Marstrand 18:2–3, 19:1–3, 26:1, 33:1, 34:1, 35:1, har enligt FMIS förundersökts och/eller delundersökts. Vidare har flera utredningar genomförts. Under 2010 genomförde Bohusläns museum en utredning som berörde vägsträckningen för länsvägen och det här berörda området, där slagen flinta noterades i provgropar och schakt (Ortman 2010). Under 2011 utförde Västarvet genom Lödöse museum en utredning nordväst om utredningsområdet, där två boplatser (Marstrand 109 och 110) med rikligt med slagen och bearbetad flinta kunde konstateras (RAÄ dnr 321-4088-2011, FMIS). Området har även berörts i samband med kulturhistoriska förstudier utförda av Bohusläns museum (Lindholm 1995; Ortman 2007).

Sett till topografi och omgivande fornlämningsbild förväntades boplatser i de lägre liggande markerna och klåvor, medan bergsmark och krönlägen eventuellt förväntades rymma gravar.

Figur 3. Utsnitt ur GSD-Fastighetskartan med översikt över undersökningsområdet samt närliggande fornlämningar markerade. Skala 1:10 000.

Syfte och frågeställningar

Syfte

Marstrand 113 förundersöktes i avgränsande syfte. I praktiken innebär detta att fornlämningen endast avgränsas vad gäller utbredning så att det är fastställt om denna berörs av exploatering eller inte, samt en bedömning om vidare undersökning inom det berörda området är nödvändig.

Marstrand 112 förundersöktes som led i borttagande. Detta omfattar bedömning av vetenskaplig samt pedagogisk potential, beskrivning av karaktär, datering, utbredning, omfattning, sammansättning och komplexitet, samt förslag till preciserade frågeställningar inför en eventuell slutundersökning.

Mer riktade frågeställningar per fornlämning omfattade:

Marstrand 113

- Påverkas fornlämningen av exploateringen?

Marstrand 112

- Påverkas fornlämningen av den planerade exploateringen?
- Vilka aktiviteter representerar lämningarna?
- Vilka kronologiska faser representerar lämningarna?

Metod

Den avgränsande förundersökningen av Marstrand 113 skulle framför allt omfattas av sökschaktgrävning i anslutning till arbetsområdet, för att se om boplatsen påverkades av exploateringen. Påträffade anläggningar skulle i förekommande fall handrensas och plandokumenteras, men inte undersökas vidare.

I samband med förundersökningen av Marstrand 112 planerades delavbaningsarbete. Anläggningar skulle delundersökas, prover tas för datering, fynd omhändertas. Kompletterande schakt skulle grävas för att avgränsa lämningen och få en uppfattning om eventuell skadegrad i området åt öster och söder.

Dokumentation planerades ske på sedvanligt sätt. Topografi, schakt, anläggningar, fynd samt eventuella prover skulle mätas in med GPS/RTK. Vidare avsågs anläggningar och topografiska förhållanden att fotograferas såväl översiktligt som på detaljnivå. Beskrivningar

skulle göras av områden, anläggningar, schakt och lager och därtill skulle profiler eventuellt dokumenteras med ritning i skala 1:20. Fältdagbok med dagboksnotiser, genomförandets förlopp och eventuella avvikelser skulle föras.

Dokumentationen avsågs hanteras genom ett digitalt fältdokumentationssystem. Resultaten skulle sammanställas i en basdokumentation. Digitala data skulle dokumenteras i ESRI shapeformat och dokumentationsmaterialet förvaras i Bohusläns museums arkiv som uppfyller arkivlagens uppställda föreskrifter. Förväntat fyndmaterial var förhistoriskt material såsom bearbetad flinta, kvarts, bergart och keramik. Fynd skulle främst samlas in inom Marstrand 112. Alla påträffade fynd av antikvariskt värde skulle här samlas in och tillvaratas. För dessa ansöks om fyndfördelning till Bohusläns museum. I fält skulle tillvaratagna fynd förvaras i låsta utrymmen.

Genomförande

Undersökningen av Marstrand 113 koncentrerades på området mellan den från utredningen definierade fornlämningsgränsen och den nyligen, av arbetsföretaget, upplagda vallen av dumpmassor från markberedning inom arbetsområdet strax väster om området. Schakt togs upp med hjälp av grävmaskin och dessa handrensades därefter för att fånga upp eventuella anläggningar och fynd.

Inom Marstrand 112 avbanades i ett första skede flera större ytor med grävmaskin. Dessa öppnades upp i anslutning till de områden där den arkeologiska utredningen hade givit indikationer om förhistoriska lämningar. I ett andra skede handrensades schakten för att avgränsa anläggningarna och få en uppfattning om fyndförekomsten i schakten. Slutligen delundersöktes ett urval av anläggningarna och dokumenterades med inmätningar, beskrivningar och digitalkamera. I samband med att anläggningarna undersöktes togs såväl makrofossil som vedart och ¹⁴C-prover för analys.

Resultat

Marstrand 113

Området för Marstrand 113 kan karaktäriseras som ett mindre björkbevuxet våtmarkspräglat område med avsats eller plåtåer i nordväst och sydöst. Den nordvästra delen av området utgörs av en mindre avsats bevuxen

Figur 4. Södra del av Marstrand 112 mot nordost. Foto: Bohusläns museum.

med björk, unga ekar och enstaka enar och med en undervegetation bestående av gräsmark. Egentligen är denna del av Marstrand 113 uppdelad i två nivåer: I väst en något högre belägen plåtå med berghäll i dagen i den östra kanten och mot våtmarksområdet; i öst en något lägre liggande flack yta bevuxen med ormbunkar och enstaka rönn och en gärdesgård längst i öster. Den sydöstra delen av området utgörs av en hållbruten avsats belägen direkt nordväst om en större berghäll och sydöst om våtmarksområdet. Området är huvudsakligen bevuxet med björk och en, med en större tall i områdets nordvästra kant och mot våtmarken, och en undervegetation överlag bestående av gräs.

Sydväst om fornlämningen fanns en vall med dumpmassor från pågående markberedning inom planområdet. Vallens sträckte sig mellan berget i nordväst, i en nord-nordvästlig/syd-sydöstlig sträckning till en bergsknalle ett tjugotal meter från den befintliga länsväg 168, en sträcka på omkring 60 meter. Dess höjd varierade mellan tre och fyra meter.

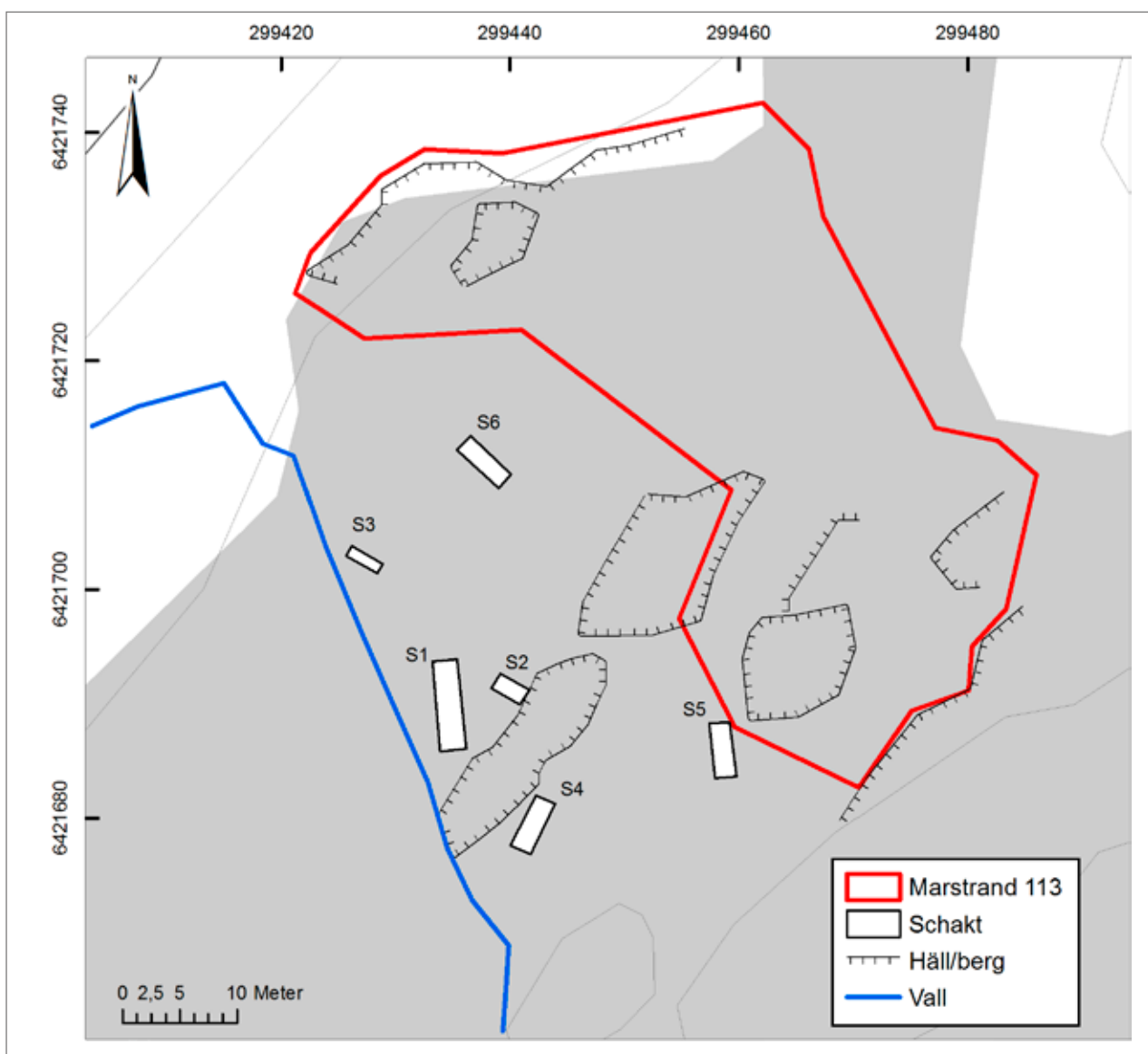
Schakt, anläggningar och fynd

Inom de sydväst- och västliga områdena grävdes sammanlagt sex schakt (figur 4). Tre av schakten grävdes i anslutning till vällen, och de övriga tre schakten fördelades på ytan på topografiskt intressanta ställen. Schaktens sammanlagda längd uppgick till 29 meter med en total yta om 49,5 kvadratmeter. Djupet varierade mellan 0,40 och 0,55 meter i de olika schakten.

Generellt bestod schakten av brun, mer eller mindre siltig sand. Det torra vädret som dominerat hela sommaren gjorde marken väldigt torr och relativt lätt att gräva. Inga anläggningar påträffades i schakten. En del flinta återfanns men bedömdes som naturliga/ej bearbetade och återdeponerades.

Sammantaget bedöms den berörda delen av Marstrand 113 innehålla ett högst sporadiskt och fragmentariskt fyndmaterial som inte kan bidra i någon väsentlig grad till kunskapspotentialen av boplatsen.

Marstrand 113 är att betrakta som avgränsad mot planområdet i sydväst. Åt alla andra håll är fornlämningen oavgränsad.

Figur 5. Planöversikt Marstrand 113 med sökschakt samt topografiska iakttagelser. Skala 1:600.

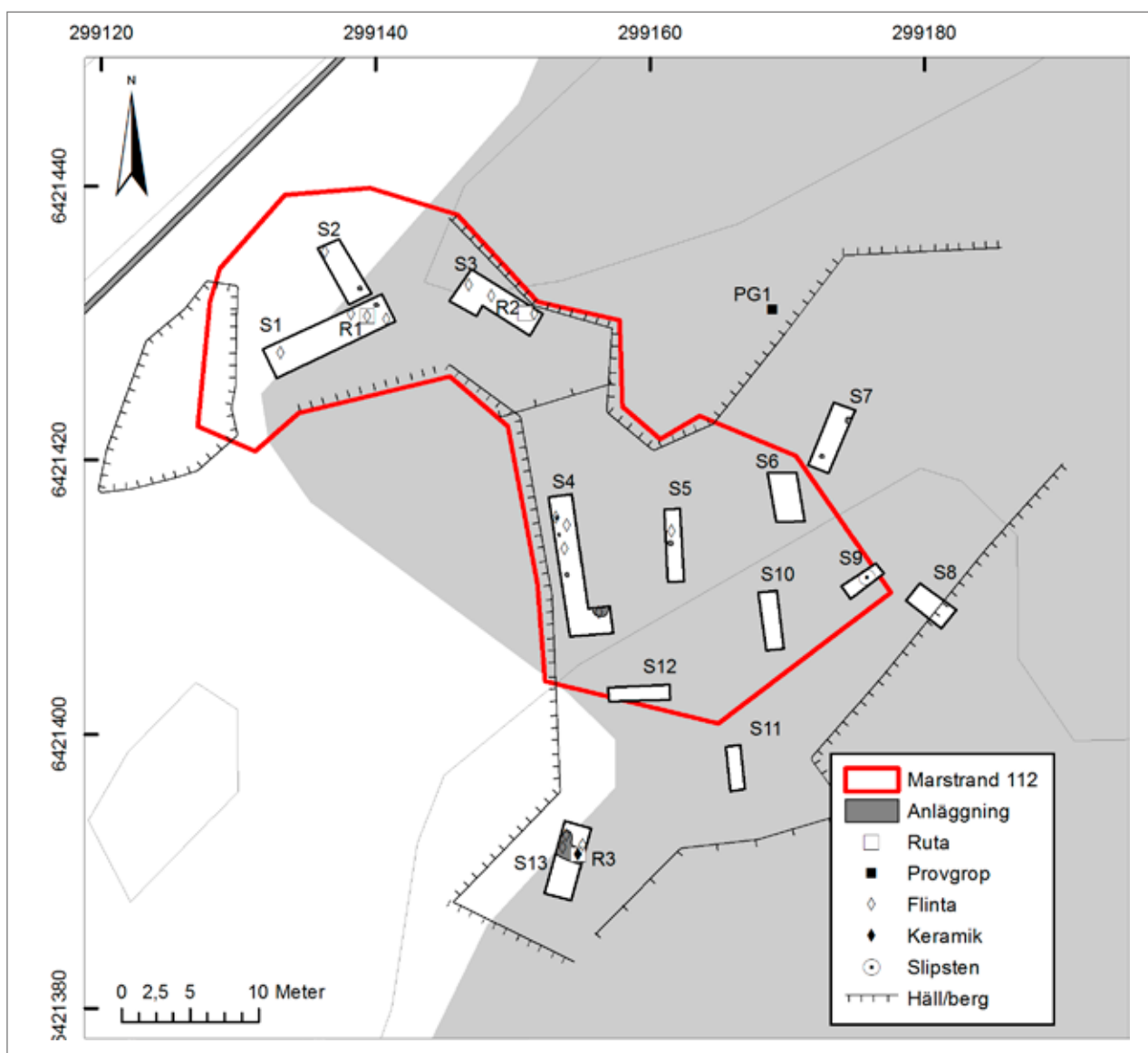
Marstrand 112

Området för Marstrand 112 utgörs av en mindre plåtå i sydslänt bevuxen med lövskog (figur 4). Plåtån kan sägas bilda ett naturligt rum mellan bergskanter framför allt i väster, norr och öster. I norr finns även en mindre passage eller korridor som leder upp till en liten och något högre belägen avsats/hylla. Detta område var tätt trädbevuxet med ett flertal synliga stenblock i markplan, varav flera troligen härrör från tiden för byggnationen av den direkt i norr belägna väg 168. Topografiskt sett har bergsmarken norr om vägen sträckt sig fram till områdets nordvästra kant före det att vägen byggdes. I söder och nedslänt finns en avsats som vetter mot en lägre belägen plåtå och bäckravin. I öster finns vad som förefaller vara en tydlig nedgrävning, troligen efter en äldre täkt alternativt en påbättrad våtmark/damm.

Schakt, anläggningar och fynd

Inom området grävdes 13 schakt, en provgrop samt tre kvartsmeterrutor. Den totala ytan för grävda schakt uppgick till 123 kvadratmeter, och den totala längden uppgick till 67 löpmeter. Kvartsmeterrutorna förlades i schakt 1, 3 och 13. Den relativt rikliga förekomsten av flinta i schakt 1 och 3 gjorde att kvartsrutorna grävdes i dessa schakt, för att få en uppfattning om fyndfrekvensen. Kvartsmeterrutan i schakt 13 grävdes då det påträffades keramik i ytan vid avbaning och som en försiktighetsåtgärd grävdes rutan för att fånga upp fynd och få en bättre uppfattning av de olika lagren.

Schakt 1–3 grävdes i den norra delen av området, på den högre plåtån. Flintavslag och splitter återfanns, dels spridda men även i koncentrationer, i lager 2 och 3 i dessa schakt. Kvartsmeterrutan i schakt 1 innehöll

Figur 6. Planöversikt Marstrand 112 med sökschakt samt topografiska iakttagelser. Skala 1:500.

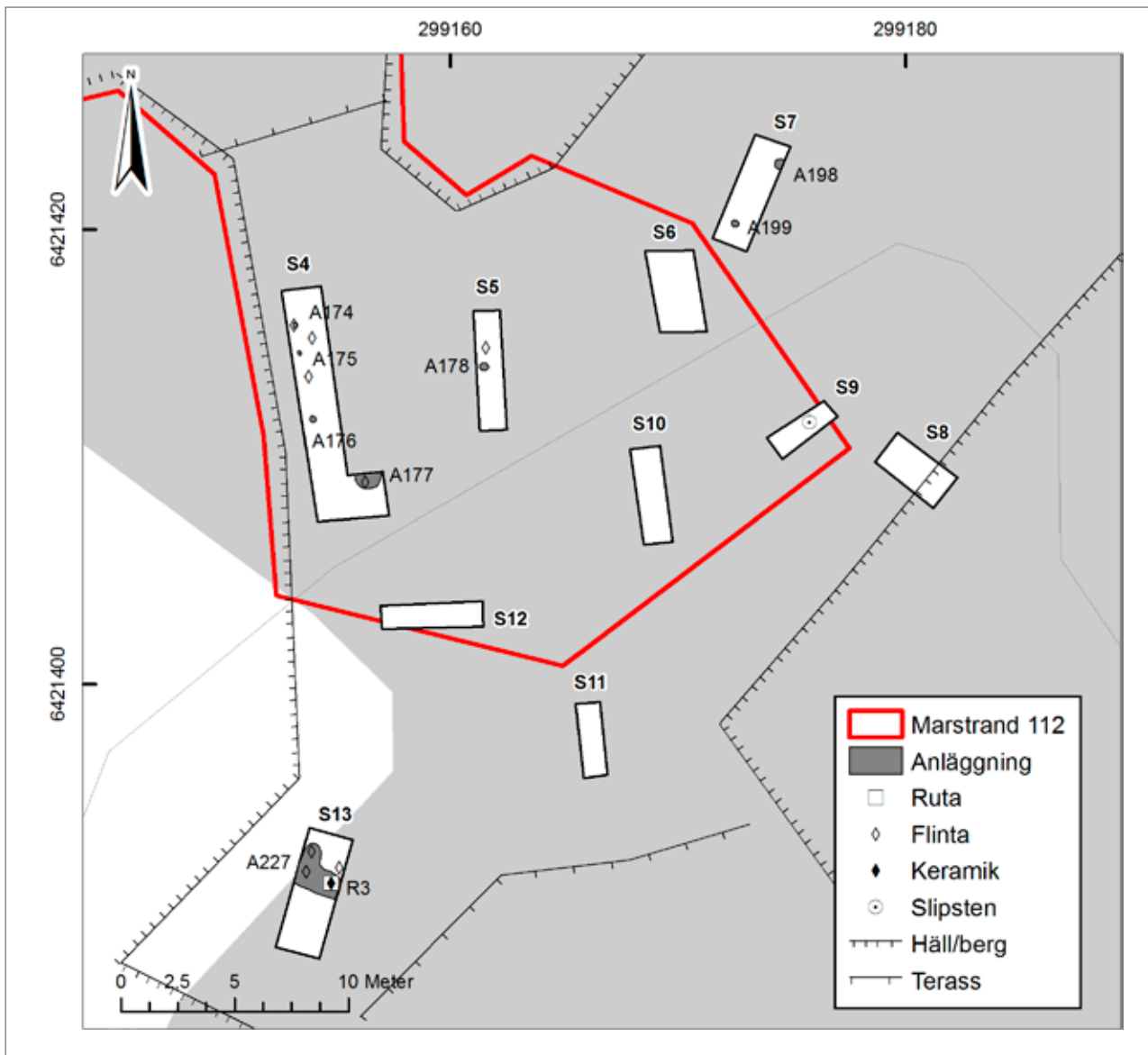
flinta även kontinuerligt till 15 cm under lager 2. Övriga schakt (s4-13) förlades på den nedre platån ovanför den nedre terrassen som också den bildar en naturlig avgränsning av området. Flinta återfanns i 6 av 10 grävda schakt (ej s7+8 samt s10+11). Mycket av flintan var dock naturlig/ej bearbetad och i bilaga 3 framgår vilka fynd som bedömdes vara signifikanta i respektive schakt och ruta. Därtill fanns i schakt 9 en slipsten vars slipyta låg nedåtvänd då den återfanns.

Anläggningarna bestod nästan uteslutande av härdar, utom A198 som uppfattas som en grop. A235 (s1) innehöll sotig sand och skörbränd sten, och därunder gråbrun siltig sand (figur 9). Liknande anläggningar återfanns i schakt 2 (A179), schakt 4 (A174-177, figur 10), schakt 5 (A178) samt schakt 6 (A198, figur 11). Dessa härdar bestod av tätt packade skörbrända stenar

i svart sotig sand. De kan ha fungerat som kokgropar eller haft någon funktion i samband med metallhantverk (Andersson 2005:116).

Ruta 3, belägen i schakt 13, innehöll förutom en flintkärna också fem skärvor keramik. Dessa klassificerades av Torbjörn Brorsson vid Kontoret för keramiska studier (KKS) som östersjökeramik, det vill säga 1000- och 1100-tal (bilaga 6). Vidare återfanns två fragment från en och samma vävtyngd som av KKS bedöms likna påträffade vävtyngder från Birka och andra vikingatida och medeltida platser (bilaga 6).

Sammantaget kan konstateras att en majoritet av flintmaterialet återfanns i schakt liggandes i den västra delen av området (s1-4 samt s13). Likaså var anläggningarna koncentrerade till den västra delen, med undantag av de två härdar som återfanns i s7 i öster.

Figur 7. Plankarta av södra delen av Marstrand 112 med anläggningar och fynd markerade. Skala 1:300.

Schakten i öster saknade generellt fynd av arkeologiskt intresse, förutom den slipsten som fanns i lager 2 i s9. Det förefaller som att aktiviteterna var koncentrerade till den västra sidan, närmast det berg som utgör en naturlig begränsning åt väster.

Analys

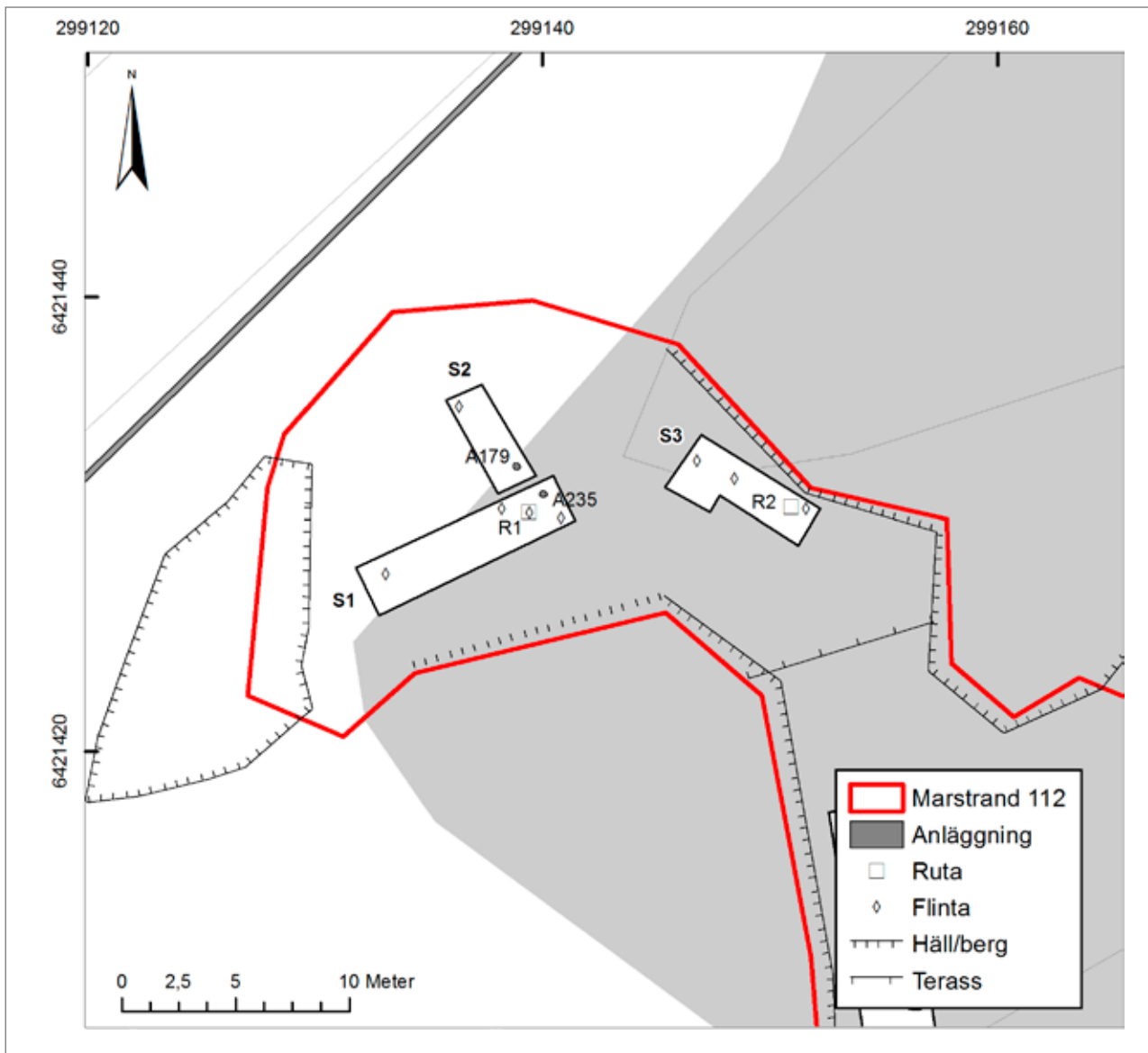
Kolprover från tre anläggningar (A174, A177 samt A198) valdes ut för vedartsanalys och analyserades av Erik Danielsson vid Vedlab, där trädslagen tall, salix, ek, och ask konstaterades (bilaga 4).

De efterföljande ¹⁴C-analyserna (Ångströmlaboratoriet) av två utvalda prover visade på dateringar från

äldre romersk järnålder (A177) och övergången yngre bronsålder och förromersk järnålder (A199) (bilaga 5).

Torbjörn Brorsson vid KKS genomförde, som tidigare nämnts, en analys av det keramikmaterial som återfanns i R3 i S13 (bilaga 6). Keramiken dateras utifrån gods kvaliteten, bränningen och skärvtjockleken som sagt till 1000- och 1100-tal men det kan dock inte utslutas att keramiken är betydligt äldre och kan dateras till äldre järnålder.

Det kan därmed utifrån analysresultaten påvisas att det på platsen finns en kontinuitet som sträcker sig genom hela järnåldern, från den allra äldsta förromerska järnåldern ända fram till vikingatid, ett tidsspänn på ungefär 1 500 år.

Figur 8. Plankarta av norra delen av Marstrand 112 med anläggningar och fynd markerade. Skala 1:300.

Resultat gentemot undersökningsplanen

Målsättningarna med undersökningarna får med hänvisning till ovanstående rubriker *Syfte, metod och genomförande* samt *Resultat* anses vara uppfyllda.

Materialets potential

Den vetenskapliga potentialen för Marstrand 112 är hög, i och med keramikens beskaffenhet. Torbjörn Brorsson skriver i sin analys (bilaga 6) att östersjökeramik är synnerligen ovanligt i Bohuslän och att fyndet från Marstrand därmed är av mycket stort intresse. Området har i äldre tider inte varit uppodlat vilket förstärker poten-

tialen då lämningen troligtvis inte påverkats av markarbeten. Anläggningarnas beskaffenhet med avsaknad av spår av boplatlämningar ställer frågor om huruvida detta var en aktivitetsyta och inte en boplatetsyta. Närheten till havet kan tyda på en aktivitetsyta med inriktning mot näringsfång. En vidare undersökning med fördjupare analyser av både fynd och anläggningar behövs för att göra en kvalificerad bedömning. Förekomsten av keramik i de övre lagren gör att en vidare undersökning måste ta detta i beaktande i planeringen av utförandet. Likaväl bör man överväga användandet av metall-detektor då det rör sig om lämningar från metalltid.

Den pedagogiska potentialen för Marstrand 112 bedöms som låg. Platsens placering gör den i dagsläget

Figur 9. Foto över A235 inom Marstrand 112. Foto: Bohusläns museum.

Figur 10. Foto över A177 inom Marstrand 112. Foto: Bohusläns museum.

Figur 11. Foto över A198 inom Marstrand 112. Foto: Bohusläns museum.

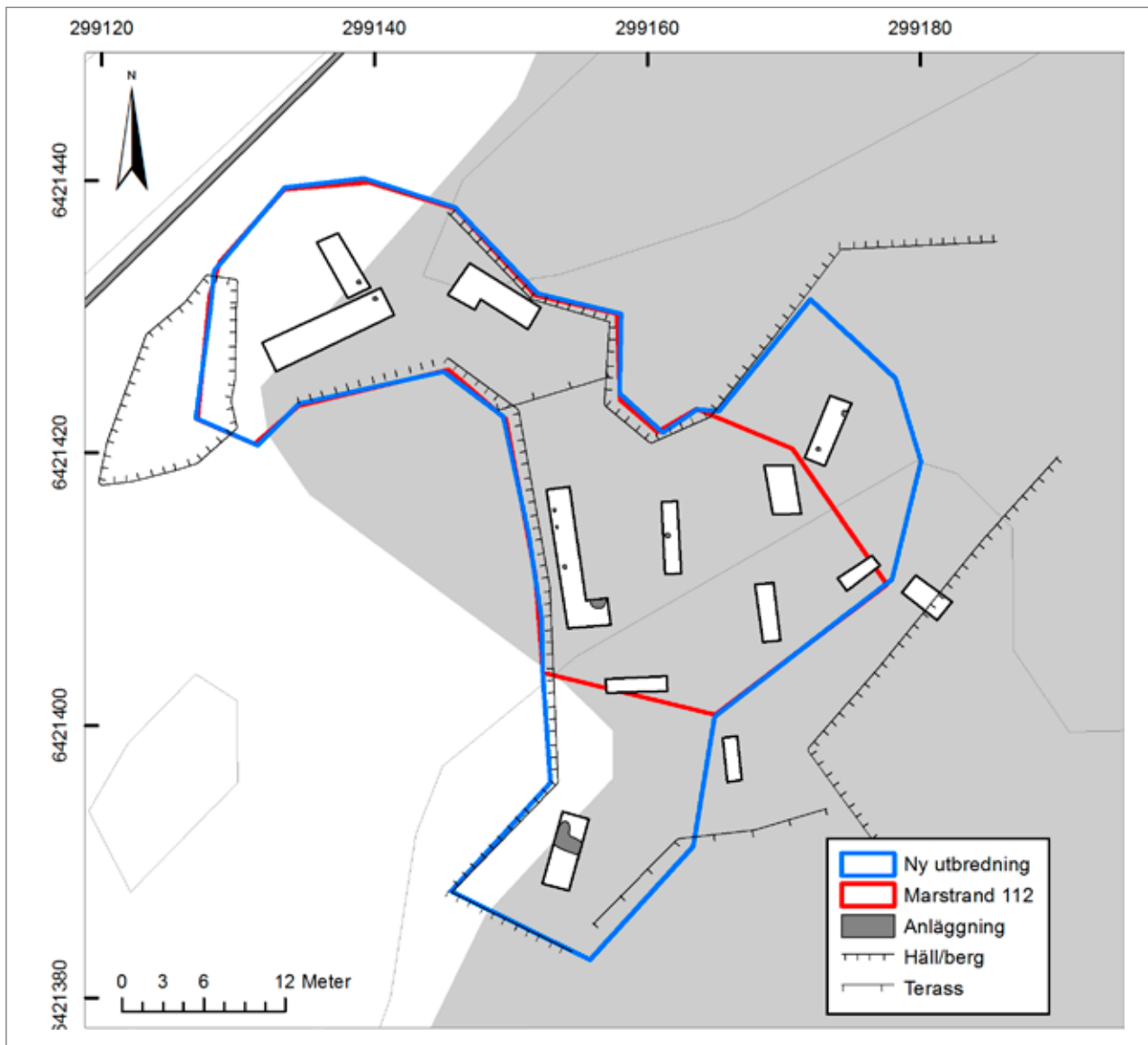

Figur 12. Keramik från ytan av R3 i schakt 13 inom Marstrand 112. Foto: Bohusläns museum.

svårtillgänglig. Den naturliga ingången till fornlämningsområdet är från länsväg 168 där gång- och cykelbanan är belagd på motsatta sidan, vilket innebär att man måste korsa en relativt trafikerad väg. Detta gör platsen mindre lämplig för visningar.

Det faktum att östersjökeramik är synnerligen ovanligt i Bohuslän tillsammans med platsens närhet till vattnet väcker en del konkreta frågeställningar för Marstrand 112:

- Är det en tillfällig uppehållsplats eller en mer stadigvarande boplats?
- Vad representerar anläggningarna inom området? Boplatsrelaterade eller mer tillfälliga aktiviteter?
- Går det att visa på återkommande eller mer enstaka besök?
- Vilka aktiviteter/resursutnyttjande representerar fynden?
- Förekommer konstruktioner som till exempel huslämning/ar etc? Vilka aktiviteter kan sådana i så fall kopplas till?

Figur 13. Plankarta Marstrand 112 med ny utbredning. Skala 1:500.

Slutsatser samt åtgärdsförslag

Marstrand 113 är att betrakta som avgränsad mot planområdet i sydväst. Fornlämningens ursprungliga utbredning kvarstår. Generellt bör ingrepp i fornlämning undvikas, men om detta inte bedöms möjligt bör en förundersökning genomföras inom den del av lämningen som inte berörts i det aktuella ärendet. Länsstyrelsen är beslutande om fortsatta antikvariska åtgärder.

Marstrand 112 är att betrakta som avgränsad. Fornlämningens utbredning har delvis reviderats och kom-

mer att anmälas till FMIS. Om fornlämningen förväntas beröras av byggnation behövs tillstånd för ingrepp i fornlämning jämlikt 2 kap. 13§ KML. Tillstånd söks av Länsstyrelsen. Fornlämningens nya utbredning framgår av figur 13. Marstrand 112 har med utgångspunkt i fyndmaterialet bedömts ha en hög vetenskaplig potential, men en låg pedagogisk potential. Den låga pedagogiska potentialen beror till största delen på dess svårtillgänglighet.

Referenser

Litteratur

- Andersson, S. 2005. *Bronsåldern: Bronsgjutare och bönder*. I S. Andersson, U. Ragnesten, red. *Fångstfolk och bönder: om forntiden i Göteborg*. Göteborg stadsmuseum. Göteborg.
- Åberg, J. 2012. *Boplatser och aktivitetsytor vid Mjölkekielen*. Arkeologisk utredning Marstrand 6:7 m. fl., Marstrands socken, Kungälv kommun. Bohusläns museum Rapport 2012:40
- Hernek, R. 1994. *Myren – en femtusen år gammal stenåldersboplats på Marstrand*. Arkeologiska undersökningar av fornlämning 13a på Koön, Marstrands sn, Kungälv kommun, Bohuslän. Arkeologiska resultat UV Väst 1994:28. Kungsbacka.
- Lindholm, K. 1995. *Väg 168 Marstrand–Mittsund, Nordön–Ytterby*. MKB, Bohusläns museum rapport 1995:16. Uddevalla.
- Ortman, O. 2007. *Gång- och cykelväg längs med väg 168 – sträckan Mittsund–Arvidsvik*. Kulturhistorisk förstudie, Marstrands socken, Kungälv kommun. Uddevalla. Bohusläns museum rapport 2007:49.
- Ortman, O. 2010. *Gång- och cykelväg på Koön – Arkeologisk utredning längs med väg 168*,
Marstrand 6:7, 6:43, Marstrand socken, Kungälv kommun. Uddevalla. Bohusläns museum rapport 2010:39.
- Petersen, P. V., 1993. *Flint fra Danmarks oldtid*. København. Høst & Søn.

Otryckta källor

FMIS Digitala fornminnesregistret (www.fmis.raa.se)

Tekniska och administrativa uppgifter

Lst dnr:	431-38916-2012
Västarvet dnr:	VA 100-2012
Västarvet pnr:	11468
Fornlämningsnr:	Marstrand 112, 113
Län:	Västra Götalands län
Kommun:	Kungälv
Socken:	Marstrand
Fastighet:	Marstrand 6:7
Ek. karta:	7B 5a/7150
Läge:	X 6214894 Y 2992631
Meter över havet:	8–15 m
Koordinatsystem:	Sweref 99 TM
Höjdsystem:	RH2000
Uppdragsgivare:	Kungälv kommun, Samhällsbyggnad
Ansvarig institution:	Bohusläns museum
Projektledare:	Delia Ní Chíobháin Enqvist
Fältpersonal:	Delia Ní Chíobháin Enqvist, Johan Peterson, Pia Claesson, Robert Hernek
Konsulter:	Björsgårds Entreprenad
Fältarbetstid:	2013-10-14 – 17
Arkeologtimmar:	64
Undersökt yta:	1756 m ²
Arkiv:	Bohusläns museums arkiv
Fynd:	Förvaras i Bohusläns museums magasin (F.nr.: 01-44) UM nr 29496

Bilagor

Bilaga 1 a–c. *Schakttabeller och provgropar/rutor (Marstrand II2, II3)*

Bilaga 2. *Anläggningstabell Marstrand II2*

Bilaga 3. *Fyndtabell Marstrand II2*

Bilaga 4. *Vedanatomisk analys. Erik Danielsson, VEDLAB*

Bilaga 5. *Resultat av ¹⁴C datering från Marstrand II2. Ångströmlaboratoriet, Uppsala universitet*

Bilaga 6. *Keramikanalys. Torbjörn Brorsson, Kontoret för keramiska studier*

Bilaga 1 a–c. Schakttabeller och provgropar/rutor (Marstrand 112, 113)

Bilaga 1 a

Fornlämning eller område	Schakt	Storlek (m ²)	Lager (m)	Schaktdjup (m)	Anl	Fynd	Anm
Marstrand 113	S1	16	0 - 0,07 förna 0,07 - 0,15 brun sand 0,15 - 0,23 mörk brun sand 0,23 - 0,33 ljus brun siltig sand	0,54	Nej	Ja	En hel del splitter från flinta ca 10cm ned till ca 0,5m. Betydligt mer flinta i den södra halvan av schaktet
Marstrand 113	S2	3	0 - 0,10 förna 0,10 - 0,22 urlakningsskikt 0,22 - 0,30 brun siltig sand 0,30 - 0,45 sandig silt	0,45	Nej	Ja	Flinta från 25cm och endast ett fåtal
Marstrand 113	S3	3	0 - 0,10 förna 0,10 - 0,23 brun sandig torv 0,23 - 0,25 grå sand 0,25 - 0,33 brun sand inblandad av fingrus	0,46	Nej	Nej	
Marstrand 113	S4	10	0 - 0,8 förna 0,8 - 0,12 urlakningsskikt 0,12 - 0,27 ljus brun sand 0,27 - 0,47 grå silt	0,47	Nej	Ja	Flinta från 20cm. En rad av sten i norra delen av schaktet, 60cm bred, som går parallellt med kanten i L2. Stenar 0,05 - 0,3 i storlek, troligen naturligt.
Marstrand 113	S5	7,5	0 - 0,10 förna 0,10 - 0,22 urlakningsskikt 0,22 - 0,30 brun siltig sand 0,30 - 0,45 sandig silt	0,42	Nej	Nej	
Marstrand 113	S6	10	0 - 0,10 förna 0,10 - 0,28 urlakningsskikt 0,28 - 0,42 mörk brun siltig sand 0,42 - 0,50 ljus brun grusig siltig sand	0,50	Nej	Nej	

Bilaga 1 b

Fornlämning eller område	Schakt	Storlek (m ²)	Lager (m)	Schaktdjup (m)	Anl	Fynd	Anm
Marstrand 112	S1	20	0 - 0,10 förna 0,10 - 0,20 tunn lins blekjord 0,20 - 0,25 rödbrun humöst grusigt sandlager	0,25	Ja	Ja	Koncentration av slagen flinta, både noder, ev. kärnfragment, avslag och splitter. Mycket skärvig sten i N halvan av schaktet, ca 0,05 - 0,3m stora.
Marstrand 112	S2	10	0 - 0,10 förna 0,10 - 0,20 tunn lins blekjord 0,20 - 0,30 rödbrun humöst grusigt sandlager	0,30	Ja	Ja	Spridda koncentrationer av sl. Flinta. I SSÖ delen av schaktet ökade andelen sten (vanligen markant skärvig), A179. Uppfattades som naturligt avsatt även om värme påverkan inte helt kan uteslutas på vissa av dessa (inget kol dock).
Marstrand 112	S3	21	0 - 0,10 förna 0,10 - 0,15 ljus grå sand 0,15 - 0,25 orange gul sand 0,25 - 0,35 mörk brun siltig sand 0,35 - 0,45 grå brun grusig sand	0,45	Nej	Ja	I N delen hittade en rad av 5-6 stenar i V-Ö riktning, troligen en förlängning av gårdsgård. 2 koncentrationer av flinta N om stenarna. I tvärsnitt genom stenarna påträffades mer flinta, 0,2m djup.
Marstrand 112	S4	25	0 - 0,10 förna 0,10 - 0,20 svart grå grusig sand 0,20 - 0,30 fin svart grå sand 0,30 - 0,40 orange gul grusig sand 0,40 - 0,45 grå gul fin sand	0,45	Ja	Ja	Schakt i N-S L-formade. 2 anläggningar på N delen, troligen härdar (A174, A175). På S delen 2 härd till, A176, A177.
Marstrand 112	S5	5	0 - 0,10 förna 0,10 - 0,20 svart grå sand 0,20 - 0,28 ljus grå sand 0,28 - 0,34 gul grå fin sand 0,34 - 0,40 fin vit gul sand	0,40	Ja	Ja	A178 troligen härd, skärvsten och fynd av flinta.
Marstrand 112	S6	5,5	0 - 0,10 förna 0,10 - 0,18 svart grå sand 0,18 - 0,30 grå gul sand	0,30	Ja	Ja	A198 & A199 troligen härd, kolprov från A199, A199 undersökt.
Marstrand 112	S7	6	0 - 0,10 förna 0,10 - 0,18 svart grå siltig sand 0,18 - 0,30 gul brun sand	0,25	Nej	Nej	Några stenar i L2 men ingen koncentration.
Marstrand 112	S8	6			Nej	Nej	
Marstrand 112	S9	3,6	0 - 0,12 förna 0,12 - 0,20 svart grå sand 0,20 - 0,25 brun grusig sand 0,25 - 0,30 grå grusig sand 0,30 - 0,35 gul brun grus och stenigt	0,35	Nej	Ja	
Marstrand 112	S10	3,6	0 - 0,10 förna 0,10 - 0,17 svart grå siltig sand 0,17 - 0,35 grå grusig sand	0,35	Nej	Nej	
Marstrand 112	S11	5			Nej	Nej	

Fornlämning eller område	Schakt	Storlek (m ²)	Lager (m)	Schakt-djup (m)	Anl	Fynd	Anm
Marstrand 112	S12	4,2	0 - 0,10 förna 0,10 - 0,22 ljus grå sand 0,22 - 0,32 grusig grå sand 0,32 - 0,47 fin gul-vit sand 0,34 - 0,40 fin vit gul sand	0,47	Nej	Ja	Flinta i L3, 2 stora stenar/ bergsknallar i mitten av schakt från L2 - botten. En packning av stenar 20-30cm i Ö delen, troligen naturligt.
Marstrand 112	S13	8	0 - 0,05 förna 0,05 - 0,12 urlakningsskikt 0,12 - 0,25 brun humös sand 0,25 - 0,30 ljusbrun siltig sand	0,30	Ja	Ja	I S delen något sotig/svart humös sand, område med skärvig sten A227, några stora släta spruckna stenar i V halvan.

Bilaga 1 c

Fornl/omr	Ruta	Storlek (m ²)	Lager (m)	Schakt-djup (m)	Anl	Fynd	Anm
Marstrand 112	R1	0,4×0,4	0 - 0,15 grå brun humös stenig sand 0,15 - 0,45 gul grå grusig finsand	0,45	Nej	Ja	Flina i översta 15cm, bearbetad patinerad flinta.
Marstrand 112	R2	0,4×0,5	0 - 0,15 gul grusig sand 0,15 - 0,25 fin gul sand	0,25	Nej	Ja	Flinta i alla lager, stora stenar i botten.
Marstrand 112	R3	0,4×0,5	0 - 0,17 mörk brun sand, något svartflammig 0,17 - 0,20 grusig brun sand	0,20	Ja	Ja	Keramik i ytan, ca. 0,1m ner resp ca. 0,15m ner. R3 ca. 0,05m under förnan. Ca. 10l skärvig sten i de övre 10cm, 0,05 - 0,2m stora. R3 förlagd i A227.
Marstrand 112	PG1	0,5×0,5	0 - 0,15 förna 0,15 - 0,35 grå svart sand 0,35 - 0,51 svart siltig grusig sand	0,5	Nej	Nej	-

Bilaga 2. Anläggningstabell Marstrand 112

Fornl/omr	Id (A)	Relation schakt	Typ	Und. andel (%)	Planform	Fyllning	Profil	Djup/höjd (m)	Anm
Marstrand 112	A174	S4	Härd	50%	Oval	svart grå sand med skörbränd sten, därunder gråbrun siltig sand.	rundad	0,15	Anläggningen fortsätter under schaktkant. En del kol. Stenar 0,05 till 0,15cm i storlek, 0,5 liter.
Marstrand 112	A175	S4	Härd	50%	Oval	svart brun sand med skörbränd sten, därunder grå brun sand.	oregelbunden rundad botten	0,08	Anläggningen fortsätter under schaktkant. Ingen kol. Stenar 0,05 till 0,15cm i storlek, 0,5 liter.
Marstrand 112	A176	S4	Härd	-	Oval	-	-	-	skörbränd sten 0,05 till 0,15cm i storlek.
Marstrand 112	A177	S4	Härd	25%	Oregelbundet rund	svart sofig sand med skörbränd sten, därunder ljusbrun siltig sand. En stor sten ligger i del som undersöktes, 0,35 x 0,35m.	rundad	0,22	skörbränd sten 0,05 till 0,15cm i storlek. Flinta kommer i anläggningslager och därunder.
Marstrand 112	A178	S5	Härd	50%	Oval	koncentration med skärvig sten i mörk grov sand och rutor, stenar 3-10cm stora.	oregelbunden rundad botten	0,20	
Marstrand 112	A179	S2	Härd		Oregelbundet rund	Skärviga stenar och mörk svart-brun sand.			skörbränd sten 0,05 till 0,15cm i storlek.
Marstrand 112	A198	S7	Grop	50%	Oval	svart brun sofig sand blandat med tätt packad skärvig sten, från 0,05 - 0,12 cm.	rundad	0,15	Anläggningen fortsätter in i schaktkanten i Ö.
Marstrand 112	A199	S7	Härd	-	Oregelbundet rund	-	-	-	
Marstrand 112	A227	S13	Härd?	20%	Oregelbundet rund	Skärvig sten, 0,03 - 0,5m stora, några stora platta spruckna stenar i V halvan av schakt.			
Marstrand 112	A235	S1	Härd	50%	Rund	svart sofig sand med skörbränd sten, därunder gråbrun siltig sand.	oregelbunden rundad botten	0,10	skörbränd sten 0,05 - 0,1 ca. 0,5 - 1 liter.

Bilaga 3. Fyndtabell Marstrand 112

Fnr	Material	Sakord	Antal	Vikt (g)	Lager	Kommentar	Relation (Anl, Schakt, provgrop, fyndenhät)	
							A	S/Pg/F
1	Flinta	Avfall	6	239	L1	Avbaning v del av S1		S1
2	Flinta	Splitter	2		L1	Avbaning v del av S1		S1
3	Flinta	Avfall	4		L1	Avbaning v del av S1		S1
4	Flinta	Avslag	1		L1	Avbaning ö del av S1		S1
5	Flinta	Splitter	1		L1	Avbaning ö del av S1		S1
6	Flinta	Avfall fragment, avslag, splitter	4		L1/L2			S1
7	Flinta	Splitter	26		L1/L2			S1
8	Flinta	Avslag	2		L1/L2			S1
9	Flinta	Avfall	4		L2	Koncentration i östra delen av S1		S1
10	Flinta	Avslag	4		L2			S1
11	Flinta	Splitter	14		L2			S1
12	Flinta	Avslag	3		L3	En med retusch, 2 avslag		S1, R1
13	Flinta	Avfall	4		S2, L2	En styck bränd		S2
14	Flinta	Avslag	5		S2, L2	En med retusch		S2
15	Flinta	Avfall	3	197	L2			S3
16	Flinta	Avslag	4	296	L2/L3	4 avslag, 2 brända. N del S3		S3
17	Flinta	Avslag	3	33	L2/L3	Avslag		S3
18	Flinta	Borr?	1		L4/L5	Med retusch		S3
19	Flinta	Avslag	11		L4/L5	Med retusch		S3
20	Flinta	Splitter	12		L4/L5			S3
21	Flinta	Avfall	6		L3	Koncentration i norra delen av S3		S3
22	Flinta	Avslag	6		L3	Koncentration i norra delen av S3		S3
23	Flinta	Splitter	10		L3	Koncentration i norra delen av S3		S3
24	Flinta	Avfall	4		L3	Koncentration i södra delen av S3		S3
25	Flinta	Avslag	5		L3	Koncentration i södra delen av S3		S3
26	Flinta	Splitter	4		L3	Koncentration i södra delen av S3		S3
27	Flinta	Avfall	3	44,5	L2	Alla 3 brända	A179	S4
28	Flinta	Splitter	1	-	L2	På A175	A175	S4
29	Flinta	Avslag	1	53	L2	Bränd flinta	A177	S4
30	Flinta	Avslag	2	16	L1/L2	Avslag		S4
31	Flinta	Avfall	2		L2	Koncentration av flinta		S5
32	Flinta	Avslag	1		L1	Koncentration av flinta		S5
33	Flinta	Avfall	1	10	L2			S5
34	Flinta	Avfall	1		L2/L3	Bränd flinta	A178	S5
35	Flinta	Splitter	3		L2/L3		A178	S5

Fnr	Material	Sakord	Antal	Vikt (g)	Lager	Kommentar	Relation (Anl, Schakt, provgrop, fyndenhet)	
							A	S/Pg/F
36	Sten	Slipsten	1	1801,5	L2	Slipytan nedåt		S9
37	Keramik	Östersjöskeramik	3		L1/L2			S13, R3
38	Keramik	Östersjöskeramik	2		L3			S13, R3
39	Bränd lera	Vävtyngd	2	18	L2			S13, R3
40	Flinta	Avslag	1		L2			S13
41	Flinta	Avfall	1		L2			S13
42	Flinta	Kärna	1	929	L2/L3			S13, R3
43	Flinta	Avfall	1		L2			S13
44	Flinta	Avslag	1		L2			S13

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 1370

**Vedartsanalyser på material från Bohuslän,
Marstrands sn. Raä 112.**

Adress:
Kattås
670 20 GLAVA

Telefon:
0570/420 29
E-post: vedlab@telia.com

Bankgiro:
5713-0460
www.vedlab.se

Organisationsnr:
650613-6255

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 1370

Vedartsanalyser på material från Bohuslän, Marstrands sn. Raä 112.

Uppdragsgivare: Delia Ní Chíobháin Enqvist/Bohusläns Museum

Arbetet omfattar tre kolprover från en boplats med förväntad datering i sten- och/eller bronsålder.

Proverna innehåller kol från ask, ek, salix och tall. Proverna B och C kommer att ge tillförlitliga dateringar medan prov A vid eventuell datering kan ge hög egenålder.

Analysresultat

Anl.	ID	Anläggnings-typ	Prov-mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
174	A	Härd	3,8g	<0,1g 1 bit	Ek 1 bit	Ek <1mg	
177	B	Härd	2,0g	1,4g 7 bitar	Ek 1 bit Salix 5 bitar Tall 1 bit	Salix 56mg	
199	C	Härd	14,4g	1,1g 12 bitar	Ask 12 bitar	Ask 129mg	

Erik Danielsson/VEDLAB

Kattås

670 20 GLAVA

Tfn: 0570/420 29

E-post: vedlab@telia.com

www.vedlab.se

De här trädslagen förekom i materialet

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Ask	<i>Fraxinus excelsior</i>	250 år	Näringsrik jord, solig växtplats.	Hård, elastisk och seg. Hjulaxlar, redskap	Viktigt för lövtäckt. Yggdrasil var en ask. Mycket folketro knutet till asken.
Ek	<i>Quercus robur</i>	500-1000 år	Växer bäst på lerhaltiga mulljordar men klarar också mager och stenig mark. Vill ha ljus, skapar själv en ganska luftig miljö med rik undervegetation med tex hassel.	Hård och motståndskraftig mot väta. Båtbygge, stängselstolp, stolpar, plogar, fat. Energirik ved ger mycket glöd.	Ekollonen har använts som grisfoder. Trädet har ofta ansetts som heligt och kopplat till bla Tor. Man talar ofta om 1000-års ekar men de är sällan över 500 år.
Salix Stort släkte med sälgar, pilar och viden	<i>Salix sp.</i>	60 år	Varierande anspråk vad gäller jordmån. De flesta arter är dock ljusälskande	Mjuk och lätt ved. Dåligt som bränsle och virke.	Barken har använts till garvning.
Tall	<i>Pinus sylvestris</i>	400 år	Anspråkslös men trivs på näringsrika jordar. Den är dock ljuskrävande och blev snabbt utkonkurrerad från de godare jordarna när granen kom	Stark och hållbar. Konstruktionsvirke, stolpar, pålar, båtbygge, kärl (ej för mat) taksån, tjärbloss, träkol, tjärbränning	Underbarken till nödmjöl, års-skott kokades för C-vitaminerna. Även som kreatursfoder

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomy 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färskva vedprover

UPPSALA
UNIVERSITET

Uppsala 2014-01-10

Delia Ní Chíobháin Enqvist
Bohusläns museum
Museigatan 1
451 50 Uddevalla

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Göran Possnert

Besöksadress:
Ångströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1
Rum 4143

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 – 471 30 59

Telefax:
018 – 55 57 36

Hemsida:
<http://www.angstrom.uu.se>

E-post:
Goran.Possnert@Angstrom.uu.se

Resultat av ^{14}C datering av träkol från Marstrand 112, Kungälv.

Förbehandling av träkol och liknande material:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före acceleratorbestämningen av ^{14}C -innehållet förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO_2 -gas, som i sin tur konverteras till fast grafit genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

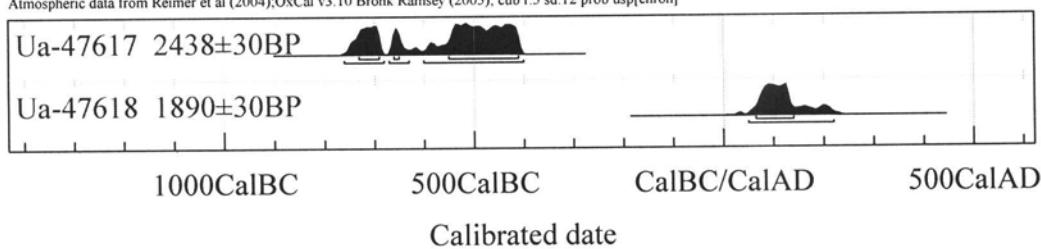
Labnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}\%$ VPDB	^{14}C age BP
Ua-47617	A199	-25,3	2 438 $\pm$ 30
Ua-47618	A177	-24,9	1 890 $\pm$ 30

Med vänlig hälsning

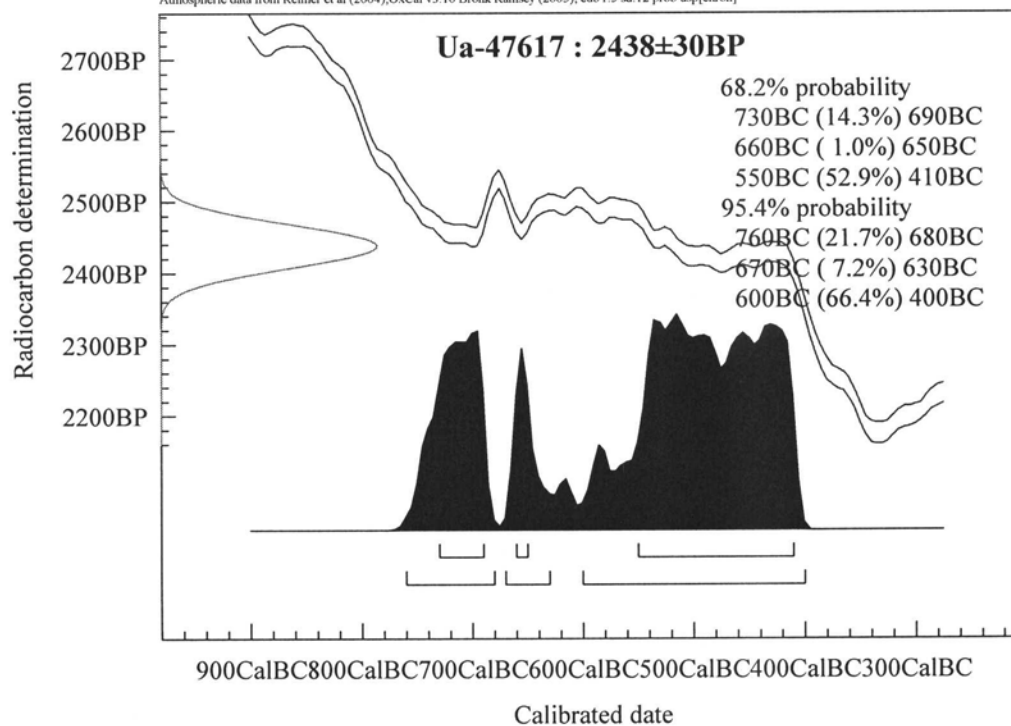
Göran Possnert/ Elisabet Petterson

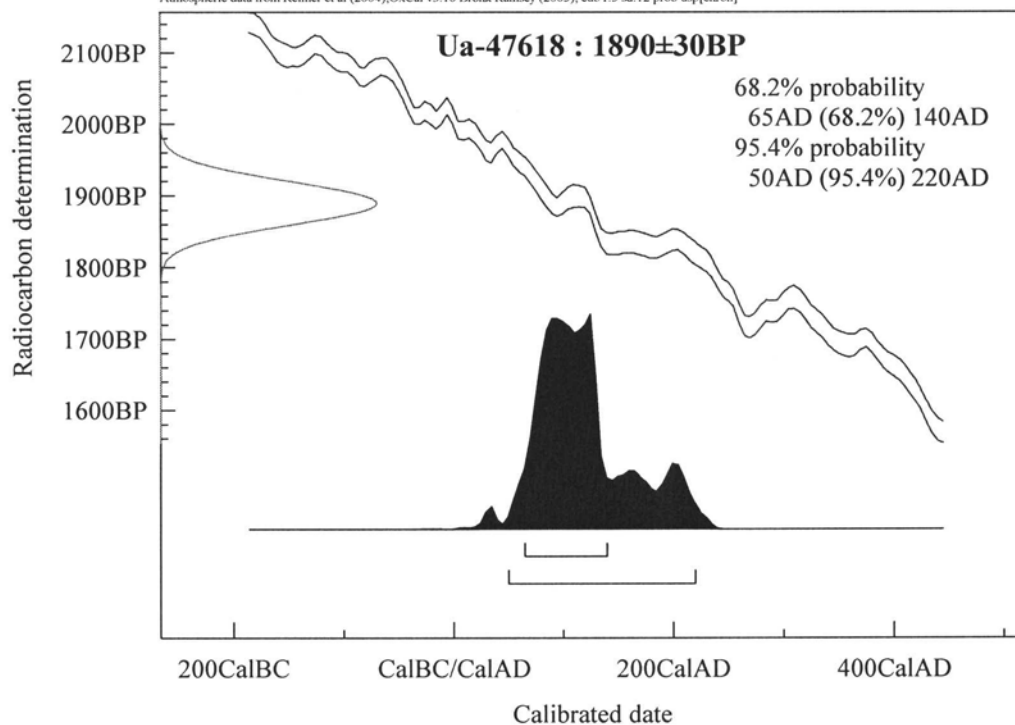
Atmospheric data from Reimer et al (2004);OxCal v3.10 Bronk Ramsey (2005); cub r:5 sd:12 prob usp[chron]

Atmospheric data from Reimer et al (2004);OxCal v3.10 Bronk Ramsey (2005); cub r:5 sd:12 prob usp[chron]

Atmospheric data from Reimer et al (2004);OxCal v3.10 Bronk Ramsey (2005); cub r:5 sd:12 prob usp[chron]

Keramik och bränd lera från Marstrand NY3. FU

Torbjörn Brorsson, Keramiska Studier

Vid förundersökningen i Marstrand påträffades sammanlagt fem keramikskärvor med en vikt av 62 g. Mängden bränd lera upp gick till två bitar från samma vävtyngd och vikten var 18 g. Keramiken och den brända leran påträffades i ruta 3 i schakt 13.

I ytan påträffades tre keramikskärvor som tillhört ett eller två kärl. Samtliga skärvor hade tillverkats av en grov och naturligt magrad lera. Skärvtjockleken var 10 mm och samtliga skärvor var glättade. Keramiken var relativt hårt bränd.

Utifrån godskvaliteten, bränningen och skärvtjockleken är det mest troligt att keramikskärvorna kan klassificeras som östersjökeramik, vilket dateras till 1000- och 1100-talen. Man kan dock inte utesluta att keramiken är betydligt äldre och att den kan dateras till äldre järnålder.

Cirka 0,15 m ner i schaktet påträffades ytterligare två keramikskärvor. Dessa skärvor var av samma godskvalitet och hade bränts på samma sätt som keramiken i ytan. Skärvtjockleken var på både skärvorna 9 mm, men de två skärvorna har troligtvis inte tillhört samma kärl. Man kan konstatera att skärvorna i ytan och de 0,15 m ner i schaktet hade tillhört minst två eller tre kärl.

Att datera oornerade bukskärvor i lergods är förenat med mycket källkritik, men som redan påpekats har skärvorna från Marstrand betydande likheter med den tidigmedeltida östersjökeramiken.

De två fragmenten från en och samma vävtyngd påträffades 0,10 m ner i schaktet. Godskvaliteten påminner om keramiken i samma schakt, men formen på skärvorna antyder att de tillhört en vävtyngd. Dessutom fanns det ett stort fingerintryck eller möjligtvis en mindre grop på utsidan och detta har bland annat påträffats på vävtyngder från Birka och på andra vikingatida och tidigmedeltida platser i Sverige (Andersson 1999:54).

Östersjökeramik och vävtyngder med fingerintryck är mycket ovanligt i västra Sverige och det finns därmed en stor osäkerhet i dateringen. Dock påvisar gods, form och dekor en datering till tidig medeltid, men man kan inte utesluta en äldre datering av keramiken och den brända leran från Marstrand.

I västra Sverige har östersjökeramik påträffats i Halland. Några lokaler är Furudal (Brorsson, manus A), Skummeslöv, Trulstorp, Ösarp, Östorp, Kärragård, Eldsberga, Hörsås, Träslöv (Roslund 2001:361) samt Lannekulla (Streffert & Rosén 2004). Fynd i Västergötland utgörs bland annat av Lödöse (Carlsson 1981), Skara och Berghem (Roslund 2001:377) samt Stora Mellby (Selling 1971:74). I Bohuslän är östersjökeramik synnerligen ovanligt men fynd har bland annat gjorts i Tanum 2211 i den norra delen av landskapet (Brorsson manus B). Man kan även notera att det inte omnämndes något kärl av östersjökeramik från Bohuslän i den stora genomgången av västsvensk keramik som gjordes i början av 1970-talet (Selling 1971). Därmed är fyndet från Marstrand av mycket stort intresse.

Litteratur

- Andersson, E. 1999. *Textilproduktion i Birka med en jämförande analys av den vikingatida handelspalsten Hedeby och samtida bosättningar i mälarområdet*. Birka Studies.
- Brorsson, T. Manus A. Keramiken från Furudal. Rapport. Kulturmiljö Halland.
- Brorsson, T. Manus B. Keramik och bränd lera från Tanum 2211. Rapport UV Väst / Bohusläns museum.
- Carlsson, K. 1981. *Stratigrafi i Gamla Lödöse*. Lödöse en västsvensk medeltidsstad. Stockholm
- Roslund, M. 2001. *Gäster i huset. Kulturell överföring mellan slaver och skandinaver 900 till 1300*. vetenskaps societeten i Lund. Lund
- Streifert, J. & Rosén, C. 2004. Förhistoriska och medeltida lämningar i Lannekulla. *UV Väst Rapport 2004:31*.
- Selling, D. 1971. Vikingatid - en krukmakeriets vågdal. *Fynd 1971. Göteborgs arkeologiska museum*. Göteborg, s. 66-76

